

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2022. № 6.

DOI: 10.32702/2307-2105.2022.6.30

УДК: 336

О. В. Левкович,

к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ORCID ID: 0000-0002-4570-4963

В. В. Санду,

бакалавр кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ORCID ID: 0000-0002-7065-7433

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВА

O. Levkovich,

PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Oles Honchar Dnipro National University

V. Sandu,

Bachelor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Oles Honchar Dnipro National University

THEORETICAL ASPECTS OF THE PROFIT OF THE ENTERPRISE

Конкурентна боротьба в ринковому середовищі змушує підприємства розробляти керунки максимізації прибутку задля ефективного розвитку та процвітання підприємства. В статті досліджено особливості теоретичних аспектів поняття, сутності, процес формування та використання

прибутку. Розглянуто головні функції прибутку, які притаманні прибутку в сучасних реаліях функціонування. Зазначені основні завдання, які постають перед прибутком для підкреслення його ролі в діяльності підприємства. Досліджено фактори та принципи формування прибутку, використовуючи оптимізований обсяг фінансових ресурсів, які визначають важливість його як на рівні суб'єкта господарювання, так і на рівні держави. Визначено основні етапи формування, розподілу та використання прибутку як складний та беззаперечно важливий процес прийняття рішень залежних від стратегічного спрямування підприємства. Систематизовано основні керунки щодо піднесення підприємства через формування політики управління прибутком задля спроможності підприємства до конкурентної боротьби.

Competition in the market environment forces companies to develop ways to maximize profits for effective development and prosperity of the enterprise. The article examines the features of the theoretical aspects of the concept, essence, the process of formation and use of profits. To maximize profits in the company, management must develop a policy of optimal capital structure, balance between income and expenses, effective regulation of inflows and outflows, etc. Thus, the company should implement and implement sound and appropriate economic decisions on the formation, distribution and use of financial results in order to raise and maintain financial stability and efficiency.

The main functions of profit, which are inherent in profit in the modern realities of operation, are considered. The main tasks facing profit to emphasize its role in the enterprise. Factors, principles of profit formation, using the optimized amount of financial resources, which determine its importance both at the level of the business entity and at the state level, are studied. A clear understanding of the concept, nature and functions of enterprise profits, allows you to identify the place and importance in the sublime enterprises, as well as the ability to ensure the enterprise and its employees economic interests. Thus, through a clear idea of the

effectiveness of this financial category, it is necessary to understand the system of formation and use of profits, which is based on certain tasks.

The main stages of formation, distribution and use of profits as a complex and undeniably important decision-making process depending on the strategic direction of the enterprise are identified. The main directions of enterprise development through the formation of profit management policy for the ability of the enterprise to compete are systematized. The importance of this category is manifested through the implementation of the mission and strategic goals of the enterprise, the implementation of which will lead to maximum profits in the use of financial resources rationally, constant search for unused reserves and develop effective management policies.

Ключові слова: *прибуток, доходи, підприємство, витрати, фінансовий результат, формування прибутку, використання прибутку, управління.*

Keywords: *profit, income, enterprise, costs, financial result, profit formation, use of profit, management.*

Постановка проблеми. Мінливі умови сьогодення вимагають та спонукають наукову спільноту суттєво і ретельно досліджувати прибуток підприємства, який виступає стратегічним стимулом як для початку діяльності, так в подальшому розвитку. Прибуток розкривається через фінансову категорію без якої не представляє можливим існування жодне підприємство, завдяки якому можна характеризувати ефективну складову виробництва та діяльності взагалі, обсяги та якісні характеристики продукції, продуктивність праці та використання основних фондів тощо.

Конкурентна боротьба в ринковому середовищі змушує підприємства розробляти керунки максимізації прибутку не тільки в поточному вимірі, а й у довгостроковій перспективі, тому що це дозволить сформувати оптимальний склад фінансових ресурсів, підвищить ринкову вартість бізнесу, покращить економічне піднесення не тільки підприємства, а і країни. Отже,

досягання такої мети можливе лише за умови доцільного і ефективного управління прибутком.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Обґрунтованість теоретичного поняття, сутності формування та використання прибутку визначається різними науковими діячами, як Н. І. Дуляба, О.О. Гетьман, В.М. Шаповал, С.М. Онисько, , М.В. Патарідзе-Вишинська, Г.А. Семенов, , Г.О. Скрипко, Ю. О. Кучерявенко, О. В. Рябенкова, Л.І. Шваб, В. М. Шелудько, В. М. Шаповал та ін. Проте маючи значний внесок наукових діячів по цій темі, багато питань залишається маловивченими у зв'язку з залежністю їх від економічних і політичних процесів.

Формулювання цілей статті. Мета полягає у теоретичному обґрунтуванні поняття «прибуток підприємства», особливості його формування та використання на підприємства, а також фактори впливу.

Виклад основного матеріалу. Прибуток виступає першочерговим джерелом піднесення підприємства та можливість здійснювати удосконалений розвиток операційної, фінансової та інвестиційної діяльності підприємства. Він носить грошове наповнення та спонукає до нагромадження підприємств будь-якої форми власності, та характеризує результативність його діяльності. Підводячи його значення до максимального значення виникає зростання соціально-економічного становища суб'єкта господарювання, а відповідно і країни в цілому та добробуту населення.

Для досягнення максимізації прибутку на підприємстві керівництво має розробити політику оптимальної структури капіталу, збалансування між доходами та витратами, ефективне регулювання вхідних і вихідних грошових потоків тощо. Таким чином підприємству слід запровадити і ввести в дію обґрунтовані та доцільні економічні рішення щодо формування, розподілу та використання фінансових результатів задля піднесення та збереження фінансової стійкості та ефективності в діяльності.

Прибуток має стати стимулюючим чинником для покращення і піднесення виробництва та діяльності підприємств, та стати фінансовим

підґрунттям для подальшого розширення та розвитку, задоволеність трудового колективу як в соціальних, так і в матеріальних питаннях.

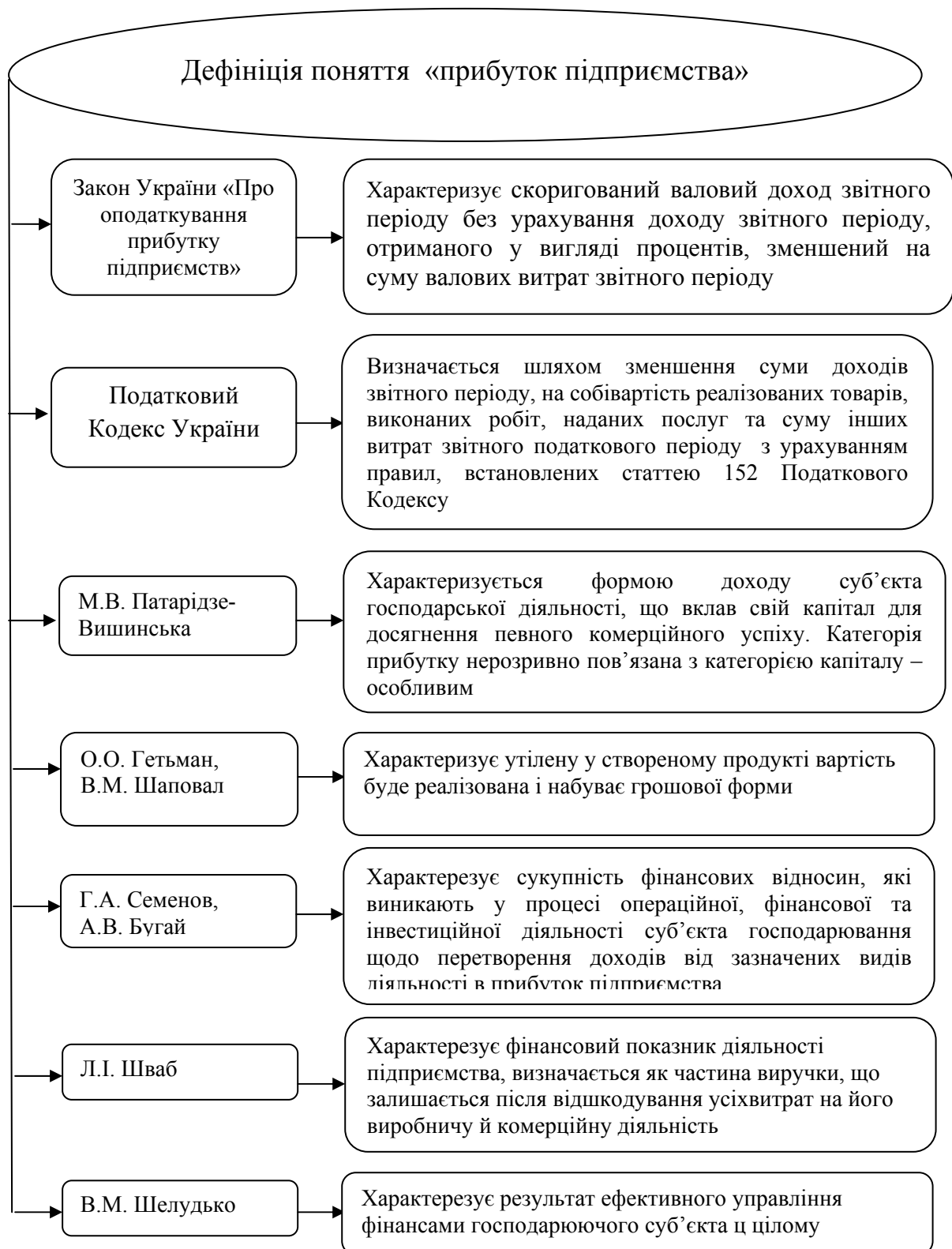

Рис. 1. Дефініція поняття «прибуток підприємства»
(складено автором на основі: [1-7])

Отже, визначивши вагоме і безперечне значення прибутку в діяльності підприємства і функціонування держави, слід провести дослідження теоретичного обґрунтування понятійного значення «Прибуток підприємства». Досліджуючи різні джерела і вчених, можна сказати однозначно, що таких визначень досить багато і різноманітне, не має єдиного тлумачення. Певна дефініція поняття «прибуток підприємства» може бути представлена на рис.1.

Розглянувши різні трактування поняття «прибуток підприємства», можна зробити узагальнююче визначення даного поняття. Отже, під прибутком підприємства слід розуміти фінансовий результат у в абсолютному визначені, який утворюється завдяки виробничій, комерційній та інших діяльності і показує ватерпас успіху ведення діяльності.

Рис. 2. Функції прибутку підприємства
(складено автором на основі: [2, 3, 12])

Розглянувши поняття прибутку підприємства слід дослідити його функції, через які відбувається відкриття повної картини сутнісного значення та внутрішнє його наповнення. Для наглядності, представимо сутність і види функцій на рис.2.

Чітке розуміння поняття, сутності та функцій прибутку підприємства, дозволяє позначити місце і значення в піднесені підприємства, а також можливість забезпечити підприємство і його працівників економічні інтереси. Таким чином, через чітке уявлення дієвості даної фінансової категорії необхідно розуміти систему формування і використанні прибутку, яка базується на певних завданнях, представлених, для наглядності на рис.3.

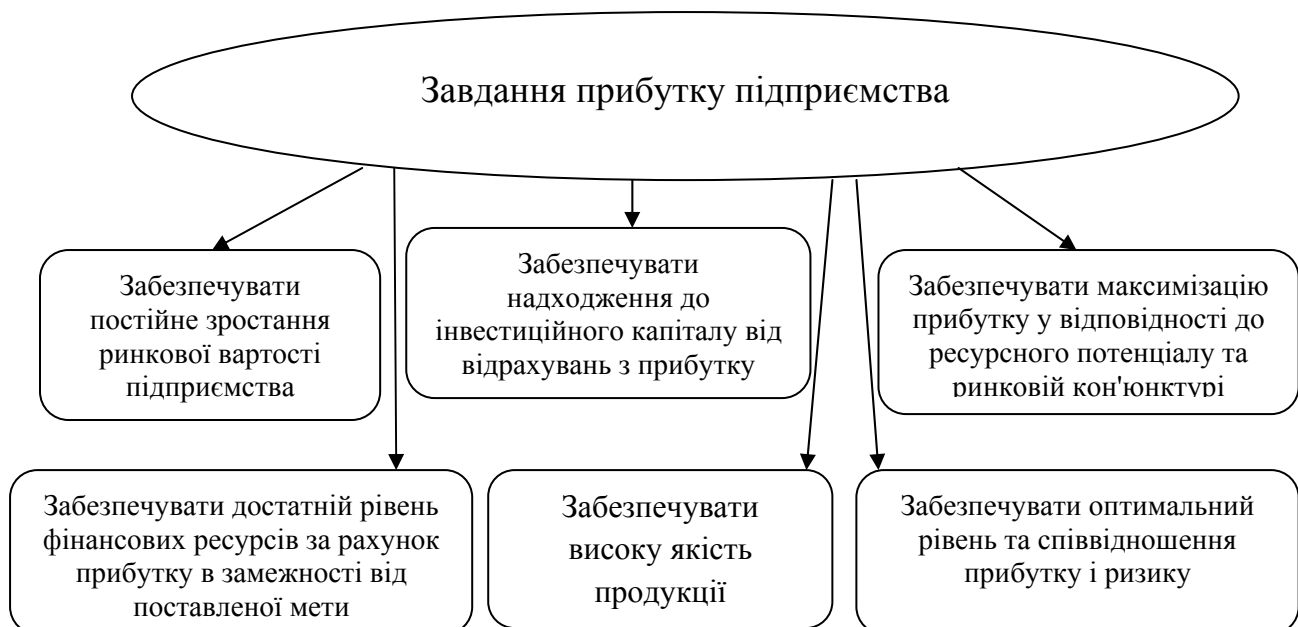

Рис. 3. Завдання прибутку підприємства
(складено автором на основі: [2, 4, 6, 11])

Визначивши та дослідивши завдання прибутку підприємства, слід перейти до наступних з'ясування щодо розкриття глибинної сутності прибутку, які проявляються через його принципи. Слід зазначити, що принципи завжди залежать від багатьох факторів впливу, а саме галузева належність підприємства, специфіка діяльності, форма власності, організаційної структури, стратегічних і тактичних цілей тощо. Все це

спонукає власників і менеджерів підприємства розробляти і впроваджувати в дію, крім загально прийнятих, свої, індивідуальні принципи формування прибутку, спираючись на системний і ґрунтовний аналіз діяльності підприємства.

Для наглядності представимо принципи формування прибутку підприємства на рис.4.

Рис. 4. Принципи формування прибутку підприємства

(складено автором на основі: [2, 3, 8])

Під час формування величини прибутку підприємства, на нього постійно здійснюють вплив різні чинники, характерно впливаючи позитивним або негативним чином. Крім позитивного і негативного впливу фактори можуть здійснювати зовнішнє впливання, здійснюючи вплив незалежно від діяльності підприємства, а також внутрішнє впливання, вплив відбувається і залежить від діяльності підприємства [8].

Для наглядності та розуміння видів факторів, які впливають на величину прибутку представимо їх на рис.5.

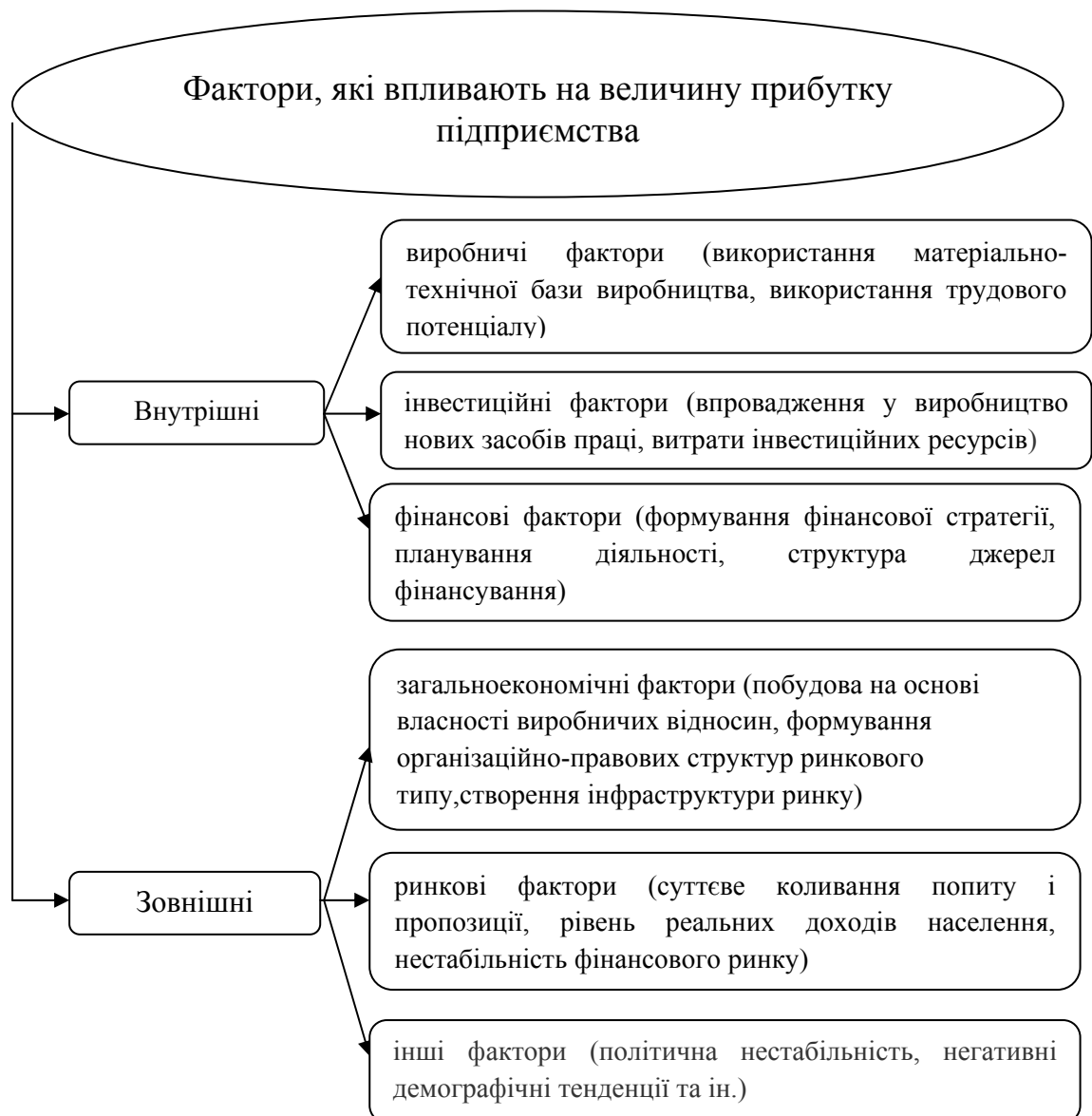

Рис. 5. Фактори, які впливають на величину прибутку підприємства

(складено автором на основі: [5, 10])

Проводячи дослідження формування прибутку підприємства, необхідно розглянути основні елементи, які його формують, головними з яких виступають доходи і витрати. Доходи представляють собою певну зростаючу вигоду, яка передбачає підвищення активів або пониження зобов'язань, тим самим збільшуючи величину власного капіталу не залучаючи до цього власників [9].

Формуючи прибуток, обов'язково слід ретельно і зважино врахувати всі види доходів, які були отриманні за визначальний період часу. Головним представником доходної частини виступають доходи від реалізації продукції, які підприємство отримує внаслідок реалізації товарів, робіт та послуг за основним видом діяльності.

Після вивчення всіх доходів і звівши їх до відповідної звітності підприємства, слід переходити до вивчення і зазначення всіх витрат на підприємстві, які враховані за період аналізу, що і доходи. Витрати характеризують зворотню сторону доходів, тобто представляють собою певну зменшувальну вигоду через необхідності вибуття активів або підвищення зобов'язань, які в свою чергу понижують величину власного капіталу.

Взаємозв'язку між доходами та витратами відслідкувати майже неможливо, тому що списання витрат на підприємстві відбувається за певними критеріями в певний час, а надходження від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг відбувається в залежності від кон'юктури та освоєності ринку [11].

Прибуток підприємства є результатом діяльності підприємства, певний фінансовий показник, на який не можливо здійснювати прямий вплив як на об'єкт, а створює певні умови для формування певних інструментів завдяки яким, через дію на фактори, можна регулювати його формування та використання. Таким чином впливати на прибуток можна тільки на стадії його формування, обґрунтовуючи стратегічне спрямування підприємства,

регулюючи і контролюючи доходи та витрати, а також на стадії використання, через можливість забезпечити піднесення ринкової вартості підприємства та доходів власників.

Формування валового прибутку можна представити схематично на рис.6.

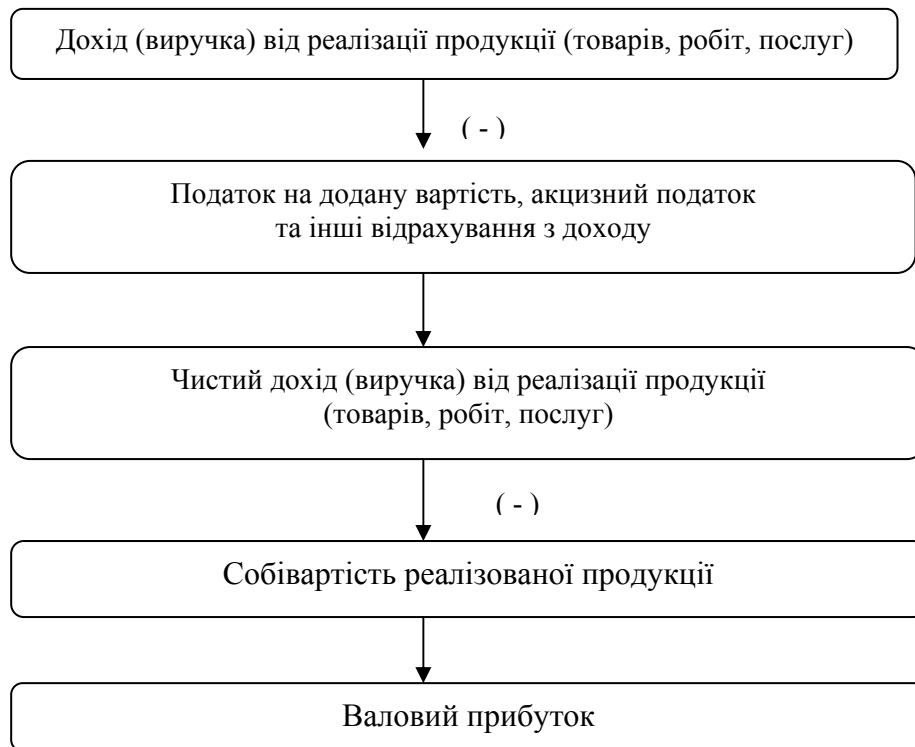

Рис. 6. Формування валового прибутку підприємства

(складено автором на основі: [13])

Отже, підприємство постійно має виявляти, враховувати та впливати на всі фактори, які здійснюють вплив на формування прибутку підприємства та проводити оптимізаційні заходи щодо своєї діяльності. Таким чином, формування і використання прибутку підприємства залежить від всіх царин діяльності підприємства, тому слід розглянути його механізм.

Розглянувши основні етапи формування валового прибутку підприємства, слід перейти до наступного етапу, який є невід’ємним

складовою для визначення суми, яку може підприємство направити на свої потреби з прибутку.

Таким чином переходимо до розгляду етапу, завдяки якому визначається чистий прибуток підприємства і для наглядного представлення покажемо це схематично на рис.7.

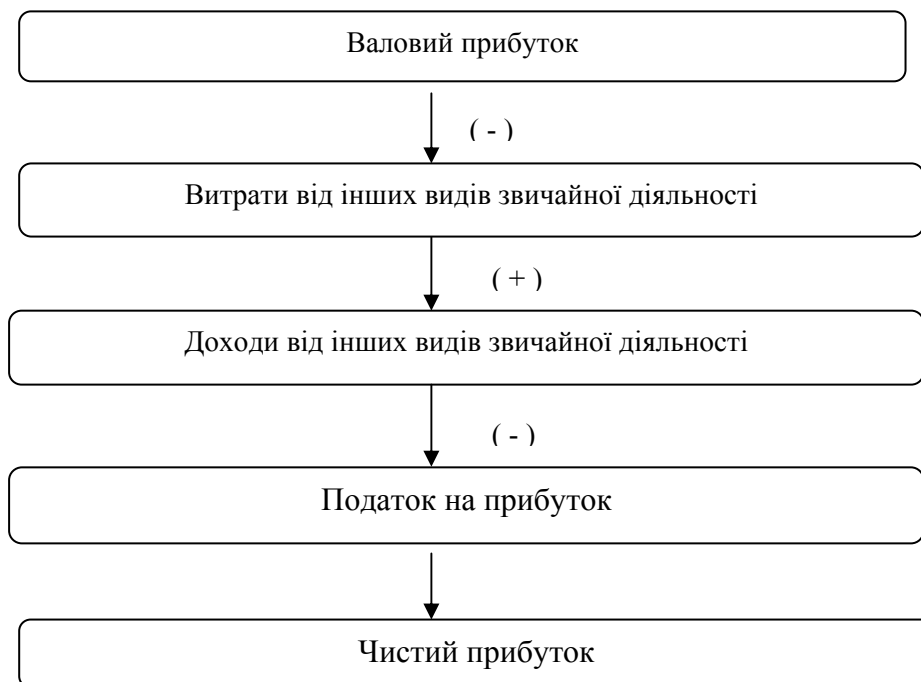

Рис. 7. Формування чистого прибутку підприємства

(складено автором на основі: [13])

Формуючи прибуток підприємства, слід створювати певні управлінські та організаційні аспекти, через розробку системи показників, які формують уявлення про ефективність та потенціал підприємства, обсяги та якість продукції, розвиненість ринку збуту тощо.

Після того як від валового прибутку було віднято витрати і додано доходи від інших видів звичайної діяльності, а також зменшивши його на величину податку на прибуток, отримуємо чистий прибуток, який тепер підприємство може використовувати.

Таким чином переходимо до наступного етапу, який зазначається у визначенні направленості використання чистого прибутку. Дана стадія є не

менш важливою та необхідною на підприємстві задля досягнення стратегічної мети та ефективного розвитку підприємства, і схематично це можна представити на рис.8.

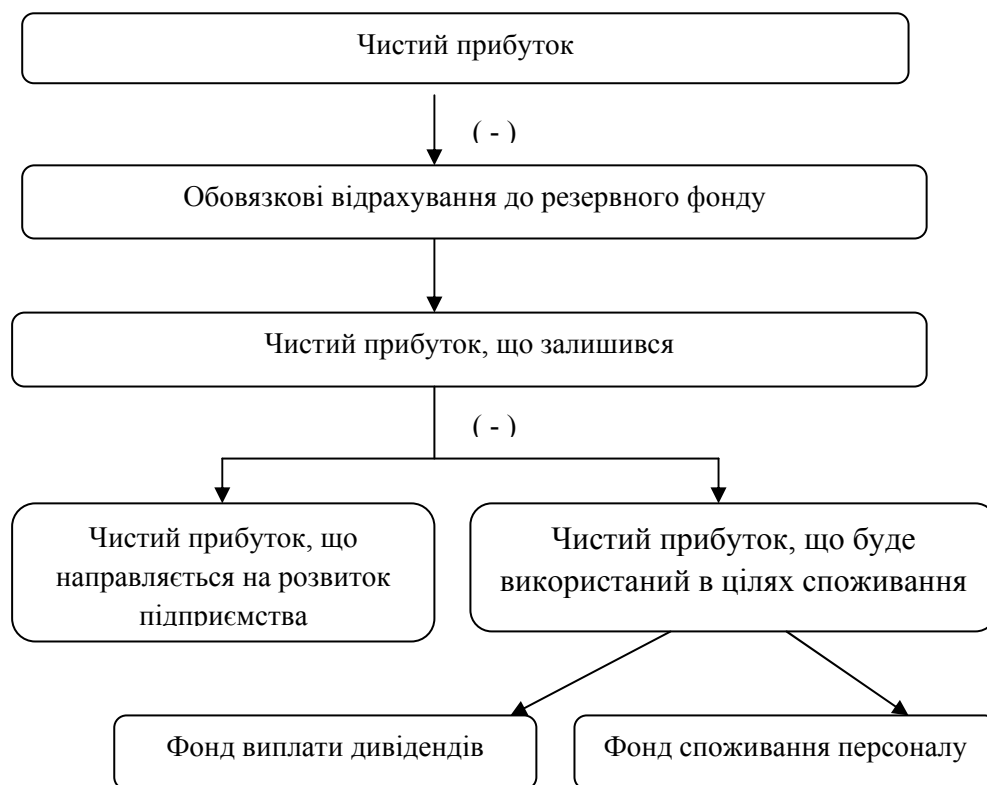

Рис. 8. Використання прибутку підприємства

(складено автором на основі: [9, 13])

При розподілу прибутку підприємства, слід продовжити створювати управлінські та організаційні аспекти, через визначення стратегічних цілей та пріоритетні керунки розвитку для забезпечення ефективного функціонування та піднесення підприємства. Таким чином обидві стадії, і формування, і використання прибутку, виходять і пов'язані з основною місією підприємства та стратегічної мети. Отже, підприємству слід постійно мониторити ефективність формування і використання прибутку, враховуючи всі фактори впливу на його діяльність.

Для досягнення максимізації прибутку та розробки ефективної політики щодо управління ним, слід зазначити головні керунки його реалізації:

1. Стратегічна політика управління прибутком має бути направлена на досягнення кращих фінансових результатів з використанням існуючих потужностей та ресурсів у відповідності цілям піднесення підприємства в перспективі.

2. Врахування без виключення всіх наявних доходів, які формуються на підприємстві завдяки доцільній і провідній політиці керівництва задля забезпечення максимальної величини прибутку.

3. Планування кожної складової витрат з безперечним обсягом не перевищуючи доходи, що є формулою для забезпечення беззбитковості, кризових явищ та ймовірності банкрутства.

4. Використання прибутку має мати орієнтовний напрям щодо потреб підприємства у фінансуванні за рахунок власних джерел, який максимізує і стабілізує прибуток та піднесення підприємства.

Таким чином, будь-яке підприємство в своїй діяльності прагне отримати прибуток, при тому максимальний та бажаний, який відкріє можливості йому для саморозвитку та самореалізації, а також збільшити масштабність своєї діяльності та просування на ринку.

Висновки. Отже, створюючи підприємство будь-якої форми власності чи галузевої належності, ставлять за мету отримання максимально можливого прибутку, тобто формуючи на достатньому рівні доходи, покриваючи всі можливі витрати, організовуючи ефективну діяльність та створюючи фінансові можливості для підприємства. Створюючи можливості отримати прибуток провокує підприємство вступати в певну сферу та вид діяльності, а при наявності загрози втратити прибуток або його не отримати, змушують підприємство виходити з певного сектору ринку або взагалі припиняти свою діяльність. Прибуток являє собою специфічний, унікальний та особливий показник діяльності підприємства, характеризуючий успішне ведення своєї діяльності. На процеси формування та використання прибутку впливають безліч факторів, які слід вивчати та аналізувати, щоб керувати ними і згладжувати вплив. Важливість даної категорії проявляється через

реалізацію місії та стратегічної мети підприємства, впровадження яких призведе до отримання максимального прибутку при використанні фінансових ресурсів раціонально, постійного пошуку невикористаних резервів та розробки ефективної політики управління підприємства.

Література

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436 – IV. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/436-15>
2. Майборода О. Є., Сукрушева Г. О. , Куліш Є. В. Теоретична сутність категорії «прибуток підприємства». *Економіка і суспільство*. 2017. №10. С. 310-313.
3. Павлишенко М. М., Сивуля Л. А. Значення прибутку підприємства в ринковій економіці URL: http://nltu.edu.ua/nv/Archive/2017/17_4/172_Pawlyszenko_17_4.pdf
4. Богацька Н.М., Кузьменко М.М. Прибуток підприємства як рушійна сила функціонування ринкової економіки. *Вісник ХНУ*. 2.2018. Хмельницький, 2018. С.102-105
5. Романова Т.В., Даровський Є.О. Чинники, що впливають на збільшення прибутку підприємств України в сучасних умовах. *Ефективна економіка*. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3976>
6. Николишин С.Є. Прибуток підприємства та особливості управління ним / С.Є. Николишин // Молодий вчений. 2017. Вип. № 2. С. 299–303.
7. Податковий Кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>
8. Левкович О. В., Пахомова В. І. Управління фінансовим станом підприємств молочної галузі України. *Ефективна економіка*. 2020. № 10. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8259>. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.10.59

9. Левкович О. В., Калашнікова Ю. М. Фінансова стійкість як передумова інноваційного розвитку підприємства. *Ефективна економіка*. 2021. № 4. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8776>. DOI: 10.32702/2307-2105-2021.4.76

10. Бердар М.М. Фінанси підприємств: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 352 с.

11. Фінанси підприємства: планування та управління у виробничій сфері: навч. посіб. Х.: ХНАМГ, 2012. 292 с.

12. Непочатенко О.О. Фінанси підприємств: підручник. К.: Центр учбової літ., 2013. 504с.

13. Богацька Н. М. Прибуток підприємства: його роль, формування та резерви збільшення в умовах ринкової економіки. *Ефективна економіка*. 2019. № 9. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7253>. DOI: 10.32702/2307-2105-2019.9.30

References

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), “The Commercial Code of Ukraine”, Available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/436-15> (Accessed 20 May 2022).
2. Majboroda, O. Je. Sukrusheva, Gh. O. and Kulish, Je. V. (2017), “The theoretical essence of the category "profit of the enterprise”, *Ekonomika i suspilstvo*, vol. 10, pp. 310-313.
3. Pavlyshenko, M. M. and Syvulia, L. A. (2017), “Value of enterprise profits in a market economy”, Available at: http://nltu.edu.ua/nv/Archive/2017/17_4/172_Pawlyshenko_17_4.pdf (Accessed 20 May 2022).
4. Bogatska, N. M. and Kuzjmenko, M.M. (2018), “Profit of the company as a driving force in the functioning of a market economy”, *Visnyk KhNU*, vol. 2, pp.102-105.

5. Romanova, T.V. and Darovsjkyj, Je.O. (2019), “Factors influencing the increase of profits of Ukrainian enterprises in modern conditions”, *Efektivna ekonomika*, vol. 4, Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3976> (Accessed 20 May 2022).
6. Nykolyshyn, S.Ye. (2017), “Profit enterprise and features of his management”, *Young Scientist*, vol. 2, pp. 299–303.
7. Verkhovna Rada of Ukraine (2010), “Tax Code of Ukraine”, [Online], available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17> (Accessed 20 May 2022).
8. Levkovich, O. and Pakhomova, V. (2020), “Financial state management of the dairy industry enterprises of Ukraine”, *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 10, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8259> (Accessed 20 May 2022). DOI: [10.32702/2307-2105-2020.10.59](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.10.59)
9. Levkovich, O. and Kalashnikova, Yu. (2021), “Financial stability as a prerequisite for innovative development of the enterprise”, *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 4, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8776> (Accessed 20 May 2022). DOI: [10.32702/2307-2105-2021.4.76](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.4.76)
10. Berdar, M.M. (2010), *Finansy pidpriemstv* [Business Finance], Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.
11. KhNAMH (2012), *Enterprise finance: planning and management in the production sphere* [Business Finance], Kharkiv, Ukraine.
12. Nepochatenko, O.O. *Enterprise finance* [Business Finance], Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.
13. Bogatska, N. M. (2019), “Enterprise profit: its role, formation and reserves of growth in the market conditions”, *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 9, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7253> (Accessed 20 May 2022). DOI: [10.32702/2307-2105-2019.9.30](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.9.30)

Стаття надійшла до редакції 30.05.2022 р.